גמרא שנינו במשנתנו, דייה לקורה שתהא רחבה טפח כדי לקבל אריח לרחבו, הגמרא מבררת מדוע די בקורה רוחב טפח. שואלת הגמרא: **טָפַח** – וכי די שתהא הקורה רחבה טפח, **טָפַח וּמַחֲצָה בָּעֵי** – והרי צריך שתהא רחבה טפח ומחצה, שהרי אריח רחבו טפח ומחצה. משיבה הגמרא, **כֵּיוָן דְּרָחֵב** – שהקורה רחבה **לְקַבֵּל** עליה דבר ברוחב **טָפַח**, די ברווח זה לקבל את האריח שרחבו טפח ומחצה, משום **שֶׁאִידָךְ חֲצִי טָפַח** – החצי טפח החסר בקורה מרווח האריח, **מְלַבֵּין לֵיהּ בְּטִינָא** – יוכל למרח בצד הקורה טיט, **מַשֶּׁהוּ מֵהַאי גִּיסָא** – מעט מצד זה, **וּמַשֶּׁהוּ מֵהַאי גִּיסָא** – ומעט מצד זה, ויחליק את פני הטיט מלמעלה להשוותו עם הקורה, **וְקָיְימָא** – ויעמוד האריח על הקורה עם הטיט שמירח בצידה, ולכך די בקורה רחבה טפח.

הגמרא מביאה מחלוקת בענין החוזק הנצרך ליתדות המחזיקות את הקורה: **אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא, קוֹרָה שֶׁאָמְרוּ** חכמים לענין הכשר מבוי, **צְרִיכָה שֶׁתְּהֵא בְּרִיאָה כְּדֵי לְקַבֵּל אֲרָיֵיחַ** – חזקה בשיעור שתוכל להחזיק אריח. **וּמַעֲמִידֵי קוֹרָה** – אבל היתדות המחזיקות את הקורה, **אֵינָן צְרִיכִין שֶׁיִּהְיוּ בְּרִיאִין** – חזקים עד **כְּדֵי** שיוכלו **לְקַבֵּל** – להחזיק **קוֹרָה וְאֲרִיחַ**, אלא די בכך שהם מחזיקים את הקורה לבדה, שהרי הטעם שצריך שהקורה תוכל להחזיק אריח הוא, כדי שתהיה נראית כעומדת לקביעות, וכיון שהקורה עצמה חזקה עד שיכולה להחזיק אריח, אף שמחזיקיה אינם יכולים להחזיק אריח, נראית הקורה כעומדת לקביעות. **וְרַב חִסְדָּא אָמַר, אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה** – בין הקורה עצמה ובין מחזיקי הקורה, **צְרִיכִין שֶׁיִּהְיוּ בְּרִיאִין כְּדֵי לְקַבֵּל קוֹרָה וְאֲרִיחַ** – הקורה צריכה שתהיה חזקה שתוכל לקבל אריח, ומחזיקי הקורה צריכין שיהיו חזקים כדי לקבל קורה ואריח.

הגמרא מביאה הלכה נוספת בדין הקורה: **אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, הִנִּיחַ קוֹרָה עַל גַּבֵּי** פתח **הַמָּבוֹי**, להכשירו בכך בטלטול, ורצה לחזק את היתר הטלטול, **וּפָרַם עָלֶיהָ** – על הקורה **מַחֲצֶלֶת**, כדי לעשות למבוי גם מחיצה, **וְהִגְבִּיהַּ** את שולי המחצלת **מִן הַקַּרְקַע שְׁלֹשָׁה** טפחים [ציור א], **קוֹרָה אֵין כָּאן וּמְחִיצָה אֵין כָּאן** – לא די שלא הוסיף כלום ואין המחיצה מתרת, אלא שגם ביטל בכך את היתר הקורה. **קוֹרָה אֵין כָּאן דְּהָא מְכַסְּיָא** – שהרי היא מכוסה ואינה ניכרת, **וּמְחִיצָה אֵין כָּאן**, משום **דְּהַוְיָא לָהּ** – שהרי היא **מְחִיצָה שֶׁהַגְּדֵרִים בּוֹקְעִין בָּהּ** – יכולים לעבור דרכה, שהרי תחת המחיצה יש חלל שלשה טפחים, ומחיצה התלויה באויר אינה מתרת.

הגמרא מביאה ברייתא הדנה בדין אורך הקורה: **תָּנוּ רַבָּנָן** בברייתא, **קוֹרָה** העשויה להכשר מבוי, **הָיְתָה מְכוּסָּה מִכְּאן וְזֶה** – שהיתה מחוברת לכותל בצידו האחד של המבוי, **וְאֵינָהּ נוֹגַעַת בְּכוֹתֶל זֶה** – ואינה מגעת עד הכותל שבצידו השני של המבוי, לפי שהיא קצרה מרווחב המבוי [ציור ב]. **וְכֵן** אם היו בפתח המבוי **שְׁתֵּי קוֹרוֹת, אַחַת יוֹצְאָה מְכוּסָּה מִכְּאן וְזֶה** שבצידו האחד, **וְאַחַת יוֹצְאָה מְכוּסָּה מִכְּאן וְזֶה** שבצידו השני, והיו מחוברות לכותל זו בנגד זו, **וְאֵינָן נוֹגְעוֹת זוֹ בָּזוֹ** – ומתוך שתן קצרות אין האחת מגעת עד חברתה [ציור ג]. אם היה הריווח ביניהן **פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה** טפחים, **אֵין צָרִיךְ לְהָבִיא קוֹרָה אַחֶרֶת**, שמדין לבוד אנו רואין אותן כאילו הן מחוברות, אבל אם היה הריווח **שְׁלֹשָׁה** טפחים או יותר, **צָרִיךְ לְהָבִיא קוֹרָה אַחֶרֶת. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר**, אם הריווח **פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה** טפחים, **אֵין צָרִיךְ לְהָבִיא קוֹרָה אַחֶרֶת**, משום שדין לבוד נאמר עד ארבעה טפחים, אבל אם הריווח הוא **אַרְבָּעָה** טפחים או יותר, **צָרִיךְ לְהָבִיא קוֹרָה אַחֶרֶת** להכשיר בה את המבוי.

דין נוסף: **וְכֵן שְׁתֵּי קוֹרוֹת הַמַּתְאִימוֹת** – שהשכיבן על רוחב פתח המבוי זו בצד זו כתאומים, **לֹא בָּזוֹ רוחב טפח כְּדֵי לְקַבֵּל אֲרִיחַ, וְלֹא בָּזוֹ** רוחב טפח **כְּדֵי לְקַבֵּל אֲרִיחַ** [ציור ד], **אִם מְקֻבָּלוֹת** יחדיו **אֲרִיחַ לְרָחְבָּן**, שרוחב שתיהן יחדיו הוא **טָפַח, אֵין צָרִיךְ לְהָבִיא קוֹרָה אַחֶרֶת, וְאִם לָאו** – ואם אין בשתיהן יחד רוחב טפח **צָרִיךְ לְהָבִיא קוֹרָה אַחֶרֶת. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר**, אפילו אם אין בשתיהן יחד רוחב טפח, ואם יושיב על שתיהן, כשהן סמוכות זו לזו, אריח לרחבו, אינו יכול לעמוד, מכל מקום **אִם** כשמעמיד את הקורות רחוקות זו מזו **מְקֻבָּלוֹת אֲרִיחַ לְאָרְכָּן** – יכולות להחזיק את האריח כשהוא מושכב על שתיהן לארכו, דהיינו **שְׁלֹשָׁה** טפחים, **אֵין צָרִיךְ לְהָבִיא קוֹרָה אַחֶרֶת**, אלא יכול להניחן כך כשהן רחוקות זו מזו בריווח של פחות משלשה טפחים. **וְאִם לָאו** – אבל אם אינן יכולות להחזיק אריח שלשה טפחים לארכו, מפני שהריווח ביניהן יותר משלשה טפחים, **צָרִיךְ לְהָבִיא קוֹרָה אַחֶרֶת.** ואם **הָיוּ** הקורות מונחות **אַחַת לְמַעְלָה וְאַחַת לְמַטָּה**, שקורה אחת היתה קבועה בכותל במקום גבוה מחברתה, ואם היינו משווים את גובהם היו עומדות מונחות זו אצל זו [ציור ז], **רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי** [–בן רבי] **יְהוּדָה אוֹמֵר, רוֹאִין אֶת** הקורה **הָעֶלְיוֹנָה כְּאִילּוּ הִיא** מונחת **לְמַטָּה** לצד הקורה התחתונה, **וְכֵן רוֹאִין אֶת** הקורה **הַתַּחְתּוֹנָה כְּאִילּוּ הִיא** מונחת **לְמַעְלָה** לצד הקורה העליונה, ונמצאו הקורות עומדות כל אחת בגובה שוה לחברתה וגם סמוכות זו לזו, עד שאילו היו עומדות כן במציאות, היה האריח יכול לעמוד על גביהן, ולכן הן כשרות לדין קורה. **וּכְלָבַד שֶׁלֹּא תְּהֵא** הקורה **הָעֶלְיוֹנָה** קבועה בגובה **לְמַעְלָה מֵעֶשְׂרִים אַמָּה**, שהרי קורה המונחת למעלה מעשרים אמה פסולה, **וְכֵן** שלא תהא הקורה **הַתַּחְתּוֹנָה** קבועה **לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה** טפחים, משום שקורה העומדת למטה מעשרה פסולה.

הגמרא מבררת האם רבי יוסי בנו של רבי יהודה שנה הלכה זו בשיטת אביו: **אָמַר אַבָּיֵי, רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה**, שאמר רואין את הקורה העליונה כאילו היא סמוכה לתחתונה ובלבד שלא תעמוד במקום גבוה מעשרים אמה, **סָבַר לָהּ כַּאֲבוּהּ דַּאֲבוּהּ** – סובר כאביו רבי יהודה בדין אחד, **וּפָלִיג עֲלֵיהּ בַּהֲדָא** – וחולק עליו בדין אחד. ומבארת הגמרא, **סָבַר לָהּ כַּאֲבוּהּ בַּהֲדָא** – סובר כאביו בדין אחד, **דְּאִית לֵיהּ רוֹאִין** – שאומרים רואין כאילו הקורות עומדות סמוכות זו לצד זו, וזהו כדברי רבי יהודה אביו ששנה במשנתנו, בקורה שהיתה של קש או של קנים שרואים אותה כאילו היא של מתכת. **וּפָלִיג עֲלֵיהּ בַּהֲדָא** – וחולק עליו בדין אחר, **דְּאִילּוּ רַבִּי יְהוּדָה** אביו **סָבַר** שקורה כשרה **[אֲפִילּוּ]** היא מונחת **לְמַעְלָה מֵעֶשְׂרִים** אמה, **וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה סָבַר, בְּתוֹךְ עֶשְׂרִים** אמה **אִין** – אבן היא כשרה, אבל **לְמַעְלָה מֵעֶשְׂרִים** אמה **לֹא** – אינה כשרה, ולכך הצריך שאף הקורה העליונה תעמוד בתוך עשרים אמה.

שנינו במשנתנו, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, רְחָבָהּ אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ בְּרִיאָה.** הגמרא מבררת את מחלוקת רבנן ורבי יהודה: **מַתְנִי לֵיהּ** – שנה לו **רַב יְהוּדָה לְחִיָּיא בַּר** [–בנו של] **רַב, קַמֵּיהּ** [–לפני] **דְּרַב,** את דברי משנתנו כך, קורה **רְחָבָהּ אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ בְּרִיאָה** להחזיק אריח, כשרה. **אָמַר לֵיהּ** – אמר לו רב לרב יהודה, **אַתְנֵייהּ** – שנה לחייא בני כך, **רְחָבָהּ וּבְרִיאָה.** מקשה הגמרא: וכי כך סבר רב שצריך שתהא הקורה גם בריאה, **וְהָאָמַר רַבִּי אִילְעַאי אָמַר** [–בשם] **רַב, רְחָבָהּ אַרְבָּעָה** טפחים **אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ בְּרִיאָה.** ושקה מדברי רב על דברי רב. מתרצת הגמרא: **רְחָבָהּ אַרְבָּעָה שַׁאנִי** – שונה הדין בקורה שהיא רחבה ארבעה טפחים, שאף על פי שאינה בריאה כשרה, ובזה נאמרו דברי רבי אלעאי בשם רב. אבל קורה שהיא רחבה פחות מארבעה טפחים, אבן אינה כשרה אלא אם היא בריאה, וכמו שאמר רב לרב יהודה.

שנינו במשנתנו, **הָיְתָה שֶׁל קַשׁ כו'** ושל קנים רואין אותה כאילו היא של מתכת. שואלת הגמרא: **מַאי קָא מַשְׁמַע לָן** – מה משמיעה לנו משנתנו בדין זה, אם לומר **דְּאָמְרִינַן רוֹאִין** – שאנו אומרים דין 'רואין' ולכן אף שהיא קורה של קש או קנים אנו רואין אותה כאילו היא של מתכת, **הַיְינוּ הָךְ** – הרי שנינו כבר דין זה קודם, שרבי יהודה אמר רחבה אף על פי שאינה בריאה, והיינו משום ש'רואין' אותה כאילו היא בריאה, וממילא מוכח אף לענין קורה של קש וקנים, שאנו רואין אותה כאילו היא של מתכת.

משיבה הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא** – הייתי סבור שרק בקורה שרגיל להיות

המשך בעמ' קנט

בְּמִינָהּ קורה חזקה העשויה להחזיק אריח, כגון קורה של עץ שיש במינה קורות שעשויות להחזיק אריח, הדין שאפילו אם הניח קורה שאינה חזקה, **אַמְרִינַן** – אנו אומרים רואין כאילו היא חזקה. אבל אם הניח קורה של קש או של קנים **שֶׁלֹּא בְּמִינָהּ** – שאין במינה קורות שעשויות להחזיק אריח, הייתי סבור שאף רבי יהודה מודה **שֶׁלֹּא אַמְרִינַן** רואין כאילו היא חזקה. **קָא מַשְׁמַע לָן** משנתנו שאפילו בזה אנו אומרים רואין כאילו היא חזקה וכשרה לדעת רבי יהודה.

שנינו במשנתנו, **עֲקֹמָה רוֹאִין אוֹתָהּ כְּאִילּוּ הִיא פְּשׁוּטָה.** מקשה הגמרא: **פְּשִׁיטָא** – והרי דין זה פשוט הוא, שהרי כבר שנינו בתחילה לדעת רבי יהודה דין 'רואין', בקורה רחבה שאינה בריאה.

מתרצת הגמרא: **קָא מַשְׁמַע לָן** – דין זה נכתב במשנתנו להשמיענו את הדין בקורה שעקמומיתה היתה חוץ למבוי, **וּכְדַרָבִי זֵירָא, דְּאָמַר רַבִּי זֵירָא,** קורה עקומה [כמין קשת] שהיתה מונחת בפתח המבוי, **הִיא** מחוברת בשני צדיה **בְּתוֹךְ הַמָּבוֹי, וַעֲקֹמוּמִיתָהּ** מחוץ **לַמָּבוֹי** [ציור ח], או שהיתה **הִיא** עצמה מחוברת **בְּתוֹךְ עֲשָׂרִים** אמה מקרקע המבוי, **וַעֲקֹמוּמִיתָהּ** היתה יוצאת **לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרִים** אמה, או שהיתה **הִיא** עצמה קבועה **לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה** טפחים מן הקרקע **וַעֲקֹמוּמִיתָהּ** יורדת **לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה, רוֹאִין, כָּל שֶׁאִילּוּ יִנָּטֵל** מן הקורה לגמרי החלק של **עֲקֹמוּמִיתָהּ** הנמצא מחוץ לשיעור המקום הראוי לקורה, **וְאֵין בֵּין זֶה לָזֶה** – ולא יהיה בין שני חלקי הקורה הנותרים מרחק **שְׁלֹשָׁה** טפחים, **אֵין צָרִיךְ לְהָבִיא קוֹרָה אַחֶרֶת,** מפני שאנו דנין בה דין לבוד ורואין את הקורה כאילו היתה מחוברת באותו מקום, שכאילו ניטל ממנה העקמומית, ונמצאת כל הקורה בתוך המבוי במקום הראוי לקורה, **וְאִם לַאו** – ואם כשינטל ממנה עקמומיתה, יהיה המרחק בין חלקי הקורה הנמצאים בתוך המבוי יותר משלשה טפחים, אין הקורה כשרה, **וְצָרִיךְ לְהָבִיא קוֹרָה אַחֶרֶת** להכשיר בה את המבוי. ולכך הוסיפה משנתנו דין רואין גם בקורה עקומה, להשמיענו שאף כשהיתה עקמומיתה מחוץ למבוי או מחוץ לגובה הראוי לקורה, אם העקמימות פחות משלשה טפחים, הקורה כשרה.

מקשה הגמרא: **הָא נָמֵי פְּשִׁיטָא** – והרי גם דין זה שקורה עקומה פחות משלשה טפחים כשרה פשוט הוא, שהרי יש כאן לבוד.

מתרצת הגמרא: **הִיא בְּתוֹךְ מָבוֹי וַעֲקֹמוּמִיתָהּ חוּץ לַמָּבוֹי אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ** – משנתנו הוצרכה להשמיע דין זה של קורה עקומה, משום הלכה זו ששנה רבי זירא בקורה שהיתה היא בתוך המבוי ועקמומיתה חוץ למבוי, **מַהוּ דְּתֵימָא** – שהייתי סבור לומר, **לֵיחוּשׁ** – שאף בקורה כזו יש לחוש, **דֵּילְמָא אָתֵי לְאַמְשׁוּכֵי בַּתָּרָהּ** – שמא ימשך אחריה ויטלטל מחוץ למבוי עד מקום שעקמומית הקורה מגעת, **קָא מַשְׁמַע לָן** – משמיעה משנתנו שאין לחשוש לכך, וקורה זו כשרה.

שנינו במשנתנו, **עֲגוּלָה רוֹאִין אוֹתָהּ כְּאִילּוּ הִיא מְרוּבַּעַת.** מקשה הגמרא: **הָא תּוּ לָמָּה לִי** – לשם מה הוצרכה משנתנו להשמיע דין 'רואין' בקורה עגולה, והרי כבר שנינו דין 'רואין' לעיל בקורה עקומה.

מתרצת הגמרא: **סֵיפָא אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ** – לא הוצרכה משנתנו להשמיע דין זה אלא כדי ללמדנו את הכלל השנוי בסוף דין זה, **שֶׁכָּל** דבר **שֶׁיֵּשׁ בְּהֶקֵּיפוֹ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, יֵשׁ בּוֹ רֹחַב טֶפַח,** ולכן קורה עגולה שיש בהיקיפה שלשה טפחים כשרה.

שואלת הגמרא: **מָנָא הָנֵי מִילֵּי** – מנין לנו כלל זה שהיקף העיגול הוא שלש פעמים מידת רוחב העיגול.

משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,** מן הכתוב אנו למדים כן, **אָמַר קְרָא** – שנאמר בבנין בית המקדש שבנה שלמה (מלכים א' ז כג) **'וַיַּעַשׂ אֶת הַיָּם מוּצָק, עֶשֶׂר בָּאַמָּה מִשְּׂפָתוֹ עַד שְׂפָתוֹ עָגֹול סָבִיב, וְחֻמְּשׁ בָּאַמָּה קוֹמָתוֹ, וְקָו שְׁלֹשִׁים בָּאַמָּה יָסוֹב אֹתוֹ סָבִיב'.** הכתוב אומר שבריכה זו שעשה שלמה רחבה הפנימי מדופן אחת לדופן שכנגדה עשר אמות והקיפה שלשים אמה [ציור ט]. ומוכח מכאן שהיקף העיגול הוא שלש פעמים מידת רחבו.

מקשה הגמרא: **וְהָא אִיכָּא שְׂפָתוֹ** – והרי יש שפה לכלי, וכשאמר הכתוב שהיקיפו של הים הוא שלשים אמה, שפת הכלי אף היא כלולה בחשבון ההיקף, וחשבון הרוחב האמור בכתוב הוא מבפנים, ונמצא שהיקף העיגול פחות משלש פעמים מידת הרוחב, וכיצד למדו חכמים מכאן שהיקף העיגול הוא שלש פעמים מידת רחבו.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב פָּפָּא, שְׂפָתוֹ** של הים שעשה שלמה, **שֶׁפַח פֶּרַח שׁוֹשָׁן כְּתִיב בֵּיהּ** – הכתוב אומר שהיתה שפתו דקה מאד כפרח שושן, **דִּכְתִיב** (שם ז כו) **'וְעָבְיוֹ טֶפַח וּשְׂפָתוֹ כְּמַעֲשֵׂה [שְׂפַת] כּוֹס פֶּרַח שׁוֹשָׁן אַלְפַּיִם בַּת יָכִיל',** הרי שעובי דפנותיו בתחתיתם היה טפח, אבל מלמעלה היה עובי הדפנות דק מאד, ולכן אין לדקדק בשיעור מועט שכזה [ציור י].

מקשה הגמרא: **וְהָאִיכָּא מַשֶּׂהוּ** – והרי רוחב מועט ודאי יש לשפתו, ואם כן לא נאמר שיעור ההיקף בכתוב אלא בהוספת שיעור מועט זה, וכיצד נלמד מכך שבכל דבר עגול שיעור היקף העיגול הוא שלש פעמים מידת רחבו.

מתרצת הגמרא: **כִּי קָא חָשֵׁיב** – מה שהכתוב מונה בהיקף הים שעשה שלמה שלשים אמה, **מְנָוֵאי קָא חָשֵׁיב** – מצידו שבפנים הכתוב מונה היקפו, וכלומר היקף חללו בלא רוחב שפתו. ונמצא שהיקף חללו הוא שלש פעמים מידת רוחב חללו, ומכאן אכן יש ללמוד לכל דבר עגול, שהיקיפו שלש פעמים מידת רחבו.

מאחר שהגמרא הזכירה את הים שעשה שלמה כדי להביא ממנו ראיה לשיעור היקף לעומת הרוחב, מבררת הגמרא את שיעור גודלו של הים: **תָּנֵי רַבִּי חִיָּיא** – שנה רבי חייא בריייתא, **יָם שֶׁעָשָׂה שְׁלֹמֹה, הָיָה מַחֲזִיק** – מכיל שיעור של **מְאָה וַחֲמִשִּׁים מִקְוֶה טָהֳרָה** – מאה וחמשים פעמים ארבעים סאה.

הגמרא מבררת כיצד הוא חשבון זה. שואלת הגמרא: **מִכְּדֵי** [–הרי] **מִקְוֶה טהרה, כַּמָּה הָוֵי** – כמה הוא שיעורו, **אַרְבָּעִים סְאָה, כִּדְתַנְיָא** בברייתא, אמר הכתוב באיש שיצאה ממנו שכבת זרע (ויקרא טו טז), **'וְרָחַץ (אֶת בְּשָׂרוֹ)**

בַּמַּיִם', ממה שאמר הכתוב 'במים' משמע שאינו טהור עד שיטבול **בְּמֵי מְקֻוֶּה**, והיינו מים המכונסים ומחוברים יחדיו. וממה שאמר הכתוב **'כָּל בְּשָׂרוֹ'** משמע שיטבול **בַּמַּיִם** כשיעור **שֶׁכָּל גּוּפוֹ עוֹלֶה** – מתכסה **בָּהֶן** בבת אחת, **וְכַמָּה הֵן** שיעורן, כשיעור מקום שהוא **אַמָּה** אורך **עַל אַמָּה** רוחב, **בְּרוּם** – בגובה **שָׁלֹשׁ אַמּוֹת, וְשִׁיעֲרוּ חֲכָמִים** לפי זה כמה הן **מֵי מְקֻוֶּה, אַרְבָּעִים סְאָה.** וממשיכה הגמרא בבירור מדת הים שעשה שלמה, **כַּמָּה הָווּ לְהוּ** – כמה אמות מעוקבות היו בו, **חָמֵשׁ מֵאָה גַּרְמִידֵי** – חמש מאות אמה, שהרי עשר אמות היה ארכו ועשר אמות רחבו, נמצא שטחו מאה אמה מרובעות, וכיון שהיה גבהו חמש אמות, נמצא שיש בכולו חמש מאות אמה מעוקבות [ציור א]. ושואלת הגמרא, הרי **לְתִלְתָּ מֵאָה** – בשלש מאות אמה מעוקבות יש שיעור של **מֵאָה** מקואות [שהרי שיעור כל מקוה הוא שלש אמות מעוקבות], **וּלְמֵאָה וַחֲמִשִּׁין** – ובמאה וחמשים אמה מעוקבות, יש שיעור של **חֲמִשִּׁין** – חמשים מקואות, נמצא **שִׁבְּאַרְבַּע מֵאָה וְחַמְשִׁין סָגֵיא** – די בארבע מאות וחמשים אמה מעוקבות כדי להכיל מאה וחמשים מקואות, ומדוע אמר רבי חייא שהים שעשה שלמה הכיל רק מאה וחמשים מקואות, הלא היה בו יותר מכך שהרי הוא הכיל חמש מאות אמה מעוקבות.

משיבה הגמרא: **הָנֵי מִילֵּי** – דברים אלו שאמרנו שבששה של עשר אמות על עשר אמות יש מאה אמה, זהו דווקא **בְּרִיבּוּעָא** – בשטח שהוא מרובע, אבל **יָם שֶׁעָשָׂה שְׁלֹמֹה עָגֹל הָיָה,** ולא היה רחבו וארכו עשר אמות אלא באמצעיתו, אבל לא בקרנותיו, ולכן אין שטחו מאה אמה מרובעות.

שואלת הגמרא: **מִכְּדֵי** – והרי **כַּמָּה** שטח **הִמְרוּבָּע, יֶתֶר עַל** שטח **הָעָגוּל** שנמצא בתוך שטח המרובע, **רְבִיעַ** משטח המרובע, שהרי המרובע שרחבו אמה, היקפו ארבע אמות, ואם תצייר בתוכו עיגול שרחבו אמה יהיה היקפו שלש אמות, ומכאן ששטח העיגול הוא שלשה רבעים משטח המרובע. נמצא **שֶׁלְּאַרְבַּע מֵאָה** – בארבע מאות אמה מעוקבות, כשהם במרובע, יש רק **מָאָה** מקואות כשהם בעיגול [שהרי אתה מנכה מהם רבע ונותרו שלש מאות אמה מעוקבות], **וּלְמֵאָה** – ובמאה אמה מעוקבות הנותרות, יש **עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה** מקואות [שהרי לאחר הפחתת הרבע, נותרים שבעים וחמש אמות מעוקבות], אם כן, **הָנֵי** – באלו האמות המעוקבות של הים שעשה שלמה, **מֵאָה וְעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה הָוֵי לְהוּ** – הרי הם מאה עשרים וחמשה מקואות. ומדוע אמר רבי חייא שבים שעשה שלמה יש מאה וחמשים מקואות.

משיבה הגמרא: **תָּנֵי** – שנה **רַבִּי בַּר יְחֶזְקֵאל, יָם שֶׁעָשָׂה שְׁלֹמֹה, שָׁלֹשׁ אַמּוֹת תַּחְתּוֹנוֹת** שבו, היו **מְרוּבָּעוֹת,** ויש בהם עשר אמות אורך על עשר אמות רוחב בגובה שלש אמות, ונמצא שיש בהם שלש מאות אמה מעוקבות, שהן מאה מקואות, **וּשְׁתַּיִם** – ושתי האמות **הָעֶלְיוֹנוֹת** שבו היו **עֲגוּלוֹת** [ציור ב], שאילו היו אף הן מרובעות, היו בהן מאתים אמה מעוקבות, וכשאתה מוציא מהם רביע בגלל היותן עגולות, נשאר בידך מאה וחמשים אמה מעוקבות, שהן חמשים מקואות, נמצא שהים כולו מכיל מאה וחמשים מקואות, וכמו ששנה רבי חייא.

שואלת הגמרא: **נְהִי** – האף אמנם **דְּאִיפְּכָא לֹא מָצִית אָמְרַתְּ** – שאי אפשר לומר להיפך, שהאמות התחתונות היו עגולות והעליונות מרובעות, **דִּ'שְׁפָתוֹ עָגוֹל' כְּתִיב** – שהרי הכתוב אומר (מלכים א' ז כג) ששפתו של הים מלמעלה היתה עגולה, **אֶלָּא אֵימָא** – מכל מקום נאמר שלא היתה שפתו עגולה אלא **חָדָא** – רק בגובה אמה אחת, וארבע אמות שתחתיה היו מרובעות, ונמצא שהים שעשה שלמה היה מכיל יותר ממאה וחמשים מקואות.

משיבה הגמרא: **לֹא סַלְקָא דַּעְתָּךְ** – לא יעלה בדעתך לומר כן, **דִּכְתִיב** (שם ז כו) **'אַלְפַּיִם בַּת יָכִיל'**, כלומר, הים שעשה שלמה הכיל אלפים בת, ומידת **'בַּת' כַּמָּה הַוְיָא** [–היא], **שָׁלֹשׁ סָאִין, דִּכְתִיב** ביחזקאל (מה יד) בנבואתו על העתיד לבא, כמה יפרישו ישראל למעשר מן השמן, **'מַעֲשַׂר הַבַּת מִן הַכֹּר'** – מעשר ה'בת' שהיא עשירית מן הכור, והכור הוא שלשים סאה, הרי שהבת היא שלש סאין, **דְּהָוָה לְהוּ** – ונמצא שאלו האלפים בת, הם **שִׁיתָּא אַלְפֵי וְרִיבֵי** – ששת אלפים סאה, ואם תחלק ששת אלפים סאה לארבעים סאה, יהיו בידך מאה וחמשים מקואות, ואי אפשר לומר כן אלא אם כן שתי האמות העליונות הן עגולות ולא כשרק אמה אחת עגולה.

הגמרא מקשה מפסוק על דברי רבי חייא. מקשה הגמרא: וכי הים שעשה שלמה הכיל רק אלפים בת, שהם מאה וחמשים מקואות, **וְהָא כְּתִיב** על הים שעשה שלמה (דברי הימים ב' ד ה) **'מַחֲזִיק בַּתִּים שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים'**, הרי שהים שעשה שלמה הכיל שלשת אלפים בת, שהם מאתים ועשרים וחמש מקואות.

מתרצת הגמרא: הכתוב **הַהוּא** שנאמר בדברי הימים שהים שעשה שלמה החזיק שלשת אלפים בת, הוא **לְגוּדְשָׁא** – כשמודדים כמה הוא מכיל כשנותנים בו דבר יבש, שאפשר להניח בו בגודש יתר על שפתו, ולכן יכול הוא להכיל מדה של שלשת אלפים בת, אבל כשמניחים בו דבר לח כגון מים אינו מכיל אלא אלפים בת.

מתירוץ זה לומדת הגמרא הלכה: **אָמַר אַבָּיֵי**, מאחר שהגמרא תירצה שהנאמר בדברי הימים (שם) שהים שעשה שלמה החזיק שלשת אלפים בת, הוא מפני שנכלל במידתו גם הגודש, **שְׁמַע מִינָּהּ** – תשמע מכך, **שֶׁהָאי גּוּדְשָׁה תִּלְתָּא הָוֵי** – כלי שגובהו מחצית מאורכו ומרחבו, הגודש שלו מכיל שליש מהכמות הנמצא בתוך הכלי והנמצא בגודש גם יחד, והיינו שהגודש יכול להכיל חצי ממה שהכלי מכיל בתוכו. **וְתַנַּן נָמִי** – וכן שנינו במשנה (כלים פט"ו מ"א, אהלות פ"ח מ"א ומ"ג) שהגודש שנוסף לכלי הוא שליש, **שִׁדָּה** – ארגז עץ המחובר לעגלה, ועשוי למרכב נשים, **תֵּיבָה** של עץ, העומדת לפני השולחני, **וּמִגְדָּל** – ארון של עץ, **בַּוָּורֶת הַקַּשׁ** – סל גדול העשוי מקש, **וְכַוָּורֶת הַקָּנִים** – סל גדול העשוי מקנים, **וּכוֹר סְפִינָה אֶלָּכְסַנְדְּרִית** – בריכה של עץ שעושים בספינה גדולה, ומניחים בתוכה מים מתוקים לשתייה, **אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לָהֶן** – לכל אלו השנויים לעיל, **שׁוּלַיִם,** ואין התחתית שלהם חדה אלא רחבה, והם יושבים על הקרקע, ואינם עשויים להיטלטל ממקום למקום אלא להיות מונחים במקום אחד, **וְהֵן מַחֲזִיקוֹת אַרְבָּעִים סְאָה בַּלַּח** – מכילות שיעור ארבעים סאה של דבר לח, **שֶׁהֵן** כמות השוה ל**כּוֹרַיִם בַּיָּבֵשׁ** – ששים סאה של דבר יבש, שהרי בדבר יבש אפשר למלאות את הכלי בגודש, הרי הן **טְהוֹרִין** – אינם מקבלים טומאה, כיון שהם גדולים ביותר ואינם עשויים להיטלטל כשהם מלאים, ולכן אין תורת כלי עליהם. הרי מוכח ממשנה זו שכלי המחזיק בתוכו ארבעים סאה מכיל בגודשו עשרים סאה נוספות שהם שליש יותר.

משנה

משנתנו מבארת מהו שיעור הלחי שמניחים בפתח המבוי להכשירו בטלטול: **לְחָיַיִן שֶׁאָמְרוּ** בהכשר מבוי, צריך שיהיו **גּוֹבְהָן עֲשָׂרָה טְפָחִים, וְרָחְבָּן וְעָבְיָן** די שיהיו **כָּל שֶׁהוּא. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, רָחְבָּן** צריך שיהיה **שְׁלֹשָׁה טְפָחִים.**

גמרא

שנינו במשנתנו: **לְחָיַיִן שֶׁאָמְרוּ כו'**. הגמרא מבררת כשיטת מי נשנתה משנתנו. שואלת הגמרא: **לֵימָא תְּנַן סְתָמָא** – שמא נאמר שמשנתנו נשנתה בסתם **כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּאָמַר** (לעיל יא:) שלהכשר מבוי **לְחָיַיִן בְּעֵינָן** – צריך שני לחיין, לשני צידי המבוי, ושלא כשיטת חכמים הסוברים שדי בלחי אחד להכשר מבוי.

משיבה הגמרא: **לֹא** – משנתנו לא נשנתה כשיטת רבי אליעזר דווקא, **וּמַאי לְחָיַיִן** – ומה שאמרו לחיין בלשון רבים, הכוונה היא על **לְחָיַיִן דְּעֵלְמָא** – כל הלחיין שעושים בפתחי המבואות שכך הם צריכים להיעשות, ולכן נקטה המשנה לשון רבים.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** – אם כן שלשון רבים שנקטה המשנה היא משום כל הלחיין שבעולם, בדין **קוֹרָה** השנויה במשנה (לעיל יג:)

המשך בעמ' קנד

'הקורה שאמרו' וכו', **נַמִּי נֵיתֵּי** – גם כן תנקוט המשנה **קוֹרוֹת** בלשון רבים, **וְאִם** יקשה לך **מַאי קוֹרוֹת** – מה היא משמעות קורות בלשון רבים, תתרץ דהיינו **קוֹרוֹת דְּעֲלְמָא** – כל הקורות שעושים בפתחי המבואות.

הגמרא חוזרת בה מתירוצה הקודם ש'לחיין' היינו כל הלחיין שעושים בפתחי המבואות, ומתרצת תירוץ אחר. מתרצת הגמרא: אכן אין הכוונה בלשון רבים על כל הלחיין שבעולם, אלא **הָכִי קָאָמַר** – כך היא כוונת משנתנו באומרה לחיין בלשון רבים, **אוֹתָן לְחָיַיִן שֶׁנֶּחְלְקוּ בָּהֶן רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וַחֲכָמִים** (לעיל יא:), שחכמים אומרים שדי בלחי אחד ורבי אליעזר מצריך שנים, כך צריכים לעשותם, **גּוֹבְהָן עֲשָׂרָה טְפָחִים, וְרוֹחְבָן וְעֲבְיָין כָּל שֶׁהוּא.** ואין משנתנו מכריעה כדעת מי ההלכה, אם כרבי אליעזר או כחכמים.

שנינו במשנתנו, שהלחיין רחבן ועוביין כל שהוא. שואלת הגמרא: **וְכַמָּה** הוא שיעור זה של **כָּל שֶׁהוּא.** משיבה הגמרא: **תָּנֵי** – שנה **רַבִּי חִיָּא, אֲפִילּוּ** דק **כְּחוּט הַסַּרְבָּל** [–חוט שהיו קושרים בו את הכתונת]. הגמרא מביאה ברייתא הדנה באחד מדיני הלחי: **תָּנָא** בברייתא, **עֲשָׂה לְחִי לַחֲצִי מָבוֹי** – הניח את הלחי באמצע אורך המבוי [ציור ג], ורצה להכשיר את המבוי בטלטול, **אֵין לוֹ** הכשר טלטול **אֶלָּא לַחֲצִי מָבוֹי,** דהיינו ממקום הלחי ולפנים.

שואלת הגמרא: **פְּשִׁיטָא** – והרי דבר פשוט הוא שאין לו לטלטל מן הלחי ולחוץ. משיבה הגמרא: **אֶלָּא אִימָא** – כך תגרוס בדברי הברייתא, עשה לחי לחצי מבוי **יֵשׁ לוֹ חֲצִי מָבוֹי,** וחידוש הברייתא הוא שיכול לטלטל מן הלחי ולפנים.

מקשה הגמרא: **הָא נַמִּי פְּשִׁיטָא** – הלא גם דבר זה הוא פשוט, שכיון שעשה לחי יכול לטלטל ממקום הלחי ולפנים. מתרצת הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא** – שמא תאמר, **לֵיחוּשׁ דִּילְמָא אָתֵי לְאִישְׁתַּמּוּשֵׁי בְּכוּלֵּיהּ** – שיש לחוש שמא יבוא להשתמש בכל המבוי, ולכך יהיה אסור לו להשתמש אף בחצי המבוי שממקום הלחי ולפנים, **קָא מַשְׁמַע לָן** – משמיעה לנו הברייתא שאין לחוש לכך, ויכול להשתמש במבוי עד המקום שיש לו לחי.

הגמרא מביאה דין נוסף בהלכות לחי: **אָמַר רָבָא, עֲשָׂה לְחִי לְמָבוֹי וְהִגְבִּיהוּ מִן הַקַּרְקַע שְׁלֹשָׁה** טפחים [ציור ד], **אוֹ שֶׁהִפְלִיגוּ** – הרחיקו **מִן הַכּוֹתֶל שְׁלֹשָׁה** טפחים [ציור ה], **לֹא עֲשָׂה וְלֹא כְלוּם** – לא תיקן את המבוי כלום לענין היתר טלטול. **וַאֲפִילּוּ לְרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל דְּאָמַר** (לעיל ע"א) לענין קורה היוצאת מכותל אחד ואינה נוגעת בכותל השני, שאם המרחק הוא פחות מארבעה טפחים **אַמְרִינַן לָבוּד, הָנֵי מִילֵּי** – דבריו נאמרו רק לענין **לְמַעֲלָה,** דהיינו כגון קורה, **אֲבָל לְמַטָּה** – סמוך לקרקע, **בֵּינָן דְּהַוְיָא** – כיון שלחי זה הוא גבוה מן הקרקע שלשה טפחים, הרי זו **מְחִיצָה שֶׁהַגְּדֵיִים בּוֹקְעִין** ועוברין **בָּהּ,** וכל מחיצה שהגדיים יכולים לבקוע ולעבור בה אינה נחשבת מחיצה, ובזה **לֹא קָאָמַר** רבן שמעון בן גמליאל דין לבוד.

שנינו במשנתנו: **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, רָחְבָּן שְׁלֹשָׁה טְפָחִים.** הגמרא מבררת כדעת מי ההלכה, כחכמים או כרבי יוסי, ואגב כך היא מכריעה גם במחלוקת אחרת שביניהם: **אָמַר רַב יוֹסֵף אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, אֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי, לֹא בְּהִילְּמֵי** – מי מלח שעושים אותם כדי לכבוש בהם ירקות, ואוסר רבי יוסי במשנה (שבת קח:) לעשות מהם אף מי מלח מועטים בשבת, וחכמים מתירים, ואמר רב יוסף שאין הלכה בזה כרבי יוסי, אלא מותר לעשות מי מלח מועטים וכדעת חכמים. **וְלֹא בְּלְחָיַיִן** – ואף אין הלכה כרבי יוסי בדין לחי השנוי במשנתנו, במה שאמר שצריך לחי רחב שלשה טפחים, אלא די במשהו כדברי חכמים.

אָמַר לֵיהּ רַב הוּנָא בַּר חִינָּנָא לרב יוסף, **כְּהִילְּמֵי אָמְרַתְּ לָן** – בהילמי אכן אמרת לנו שאין הלכה כרבי יוסי, אבל **בְּלְחָיַיִן לֹא אָמְרַתְּ לָן** שאין הלכה כרבי יוסי. אמר לו רב יוסף, **מַאי שְׁנָא** – וכי מה שונה הדין **בְּהִילְּמֵי** שמשום **דִּפְלִיגֵי רַבָּנָן עֲלֵיהּ** – שחכמים חולקים על דבריו, הדין נותן שלא תהא הלכה כמותו, **לְחָיַיִן נַמִּי פְּלִיגֵי רַבָּנָן עֲלֵיהּ** – הרי גם בלחיין חולקים חכמים על דבריו, ואם כן הדין נותן שאף בהן לא תהא הלכה כמותו.

אָמַר לֵיהּ רב הונא בר חיננא לרב יוסף, **שַׁאנִי** – שונה דין **לְחָיַיִן** שראוי שתהיה בהם הלכה כרבי יוסי, **מְשׁוּם דְּקָאֵי רַבִּי בְּוָותֵיהּ** – שאף רבי סובר בזה כמותו.

רַב רְחוּמֵי מַתְנֵי הָכִי – רב רחומי היה שונה דין זה כמו ששנינו לעיל, וכך שנה, **אָמַר רַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל [בַּר שִׁילַת] מְשַׁמְיֵהּ דְּרַב, אֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי, לֹא בְּהִילְּמֵי וְלֹא בְּלְחָיַיִן. אָמְרוּ לֵיהּ** התלמידים לרב רחומי, **אָמַרְתָּ** – וכי אמנם כך אתה אומר, שאין הלכה כרבי יוסי בשניהם. **אָמַר לְהוּ** – אמר להם רב רחומי, **לֹא** – אין אני אומר כן. **אָמַר רָבָא, הָאֱלֹהִים** – שבועה שרב רחומי אכן **אֲמָרָהּ** – שנה דין זה שאין שחזר בו מדבריו, **וּמַאי טַעְמָא קָא הָדַר בֵּיהּ** – ומה הטעם שחזר בו, **מְשׁוּם דְּרַבִּי יוֹסֵי נִימּוּקוֹ עִמּוֹ** – נותן טעם לדבריו בכל מקום, ועל כן סובר רב רחומי כמותו.

אָמַר לֵיהּ רָבָא בַּר רַב חָנָן לְאַבַּיֵי, הֵילְכְתָא מַאי – האיך נפסקה ההלכה בדין רוחב הלחי, כחכמים או כרבי יוסי. **אָמַר לֵיהּ** אביי לרבא בר רב חנן, **פּוֹק חֲזֵי מַאי עָמָּא דְּבַר** – צא וראה האיך נוהגים העם, וכיון שנוהגים לעשותו אפילו משהו, הרי מוכח שהלכה כחכמים.

אִיבָּא דְּמַתְנֵי לָהּ – יש ששנו את שאלתו של רבא בר רב חנן ותשובת אביי, **אָתָא** – על מחלוקת זו, ששנינו במשנה (ברכות מד.), **הַשּׁוֹתֶה מַיִם לִצְמָאוֹ** – מפני שהוא צמא, ולא כדי להעביר איזה דבר העומד לו בגרונו, **אוֹמֵר** בתחילה ברכת **שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ** ולבסוף אינו מברך כלום. **רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר,** מברך בתחילה **בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת וְחִסְרוֹנָן עַל כָּל מַה שֶּׁבָּרָאתָ.** ועל מחלוקת זו **אָמַר לֵיהּ רַב חָנָן לְאַבַּיֵי, הֵילְכְתָא מַאי** – כמי נפסקה ההלכה, כחכמים או כרבי טרפון, ועל כך **אָמַר לֵיהּ** אביי, **פּוֹק חֲזֵי מַאי עָמָּא דְּבַר** – צא וראה האיך נוהגים העם, וכבר נהגו העם לברך בתחילה שהכל נהיה בדברו, הרי שלא נהגו כרבי טרפון הסובר שמברכים בתחילה בורא נפשות.